EUGENIU COŞERIU DESPRE TRADUCERE. CÎTEVA NOTE BIBLIOGRAFICE / EUGENIU COŞERIU SUR LA TRADUCTION. QUELQUES NOTES BIBLIOGRAPHIQUES

Dorel FÎNARU[1]

Rezumat[2]**:** Consecvent perspectivei sale integraliste asupra limbajului, perspectivă structurată ternar, Coşeriu consideră că şi *lingvistica traducerii* ar trebui să însumeze o *lingvistică teoretică*, o *lingvistică generală* şi o *lingvistică descriptivă*. Pentru că în traductologia românească, spre deosebire de alte spaţii culturale, viziunea lui Eugeniu Coşeriu este foarte puţin cunoscută şi aplicată, rîndurile care urmează nu-şi propun altceva decît să ofere celor interesaţi cîteva repere bibliografice fundamentale.

Cuvinte-cheie: *Eugeniu Coşeriu, traductologie integralistă, lingvistica textului, traducere, transpunere, versiune*

Résumé : Conformément à sa perspective sur le langage intégraliste, perspective structurée d'une manière ternaire, Coseriu croit que *la linguistique de la traduction* devrait résumer une *linguistique théorique*, une *linguistique générale* et une *linguistique descriptive*. Puisque dans la traductologie roumaine, contrairement à d'autres espaces culturels, la vision d'Eugeniu Coşeriu est peu connue et appliquée, les lignes qui suivent se proposent de fournir aux personnes intéressées quelques repères bibliographiques de base.

Mots-clés : Eugeniu Coşeriu, traductologie intégraliste, la linguistique du texte, traduction, transposition, version

Chiar dacă traductologia nu constituie o zonă de maxim interes a integralismului lingvistic, numeroase probleme de teorie şi practică a traducerii abordate de Eugeniu Coşeriu sînt adeseori citate în unele lucrări fundamentale consacrate domeniului, iar opiniile lingvistului român sînt invocate de autori germani, spanioli, italieni, francezi, englezi, americani, ruşi, japonezi, etc. Din păcate contribuţia lui Coşeriu în acest domeniu este foarte puţin cunoscută în România şi adeseori nu doar o serie de doctoranzi care lucrează la teze în traductologie, ci şi specialiştii noştri nu îi cunosc opera, nu îl citează, iar dacă o fac, de multe ori citările sînt din surse indirecte. Rîndurile care urmează nu-şi propun altceva decît o mai bună cunoaştere a studiilor consacrate de învăţatul român acestui domeniu.

[1] Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava, dorelfinaru@yahoo.com

[2] Alegerea ortografiei cu î din i apaţine autorului.

BDD-A30078 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:22:14 UTC)

Concepţia lui Eugeniu Coşeriu asupra limbajului văzut ca *enérgeia* (de sorginte Aristotel via Humboldt) este transferată şi asupra traducerii. Dimensiunea viitoare a limbii aparţine, de fapt, esenţei sincroniei, pentru că o limbă este un sistem de procedee, de moduri de facere: „Concepţia mea este concepţia dinamică a limbajului în toate formele lui, şi în aplicarea lui, inclusiv în texte, unde apare mereu ceva nou: şi în traducere, pentru că traducătorul va trebui să creeze tocmai ceva nou, nu doar pentru ceea ce limba ţintă nu cunoaşte şi, în limba de plecare, poate există deja de mult timp, ci şi pentru ceea ce este textual nou: trebuie să creeze ceva nou pentru ceea ce este nou creat în textul original."[3]

Cunoaşterea lucrurilor la care se referă limbajul este esenţială nu doar pentru utilizarea concretă în vorbire, ci şi în cazul particular al traducerii: „actul de a traduce nu este altceva decît o vorbire, cu un conţinut virtual identic, în două limbi diferite. Nu traducem limbi, ci vorbiri şi afirmaţii; nu traducem ceea ce o limbă dată ca atare spune, ci ceea ce se spune cu acea limbă, nu traducem deci semnificaţii, ci, în principiu, traducem ceea ce este desemnat cu ajutorul semnificaţiilor. Semnificaţiile sînt un instrument şi nu un obiect al traducerii, tot aşa cum sînt un instrument şi un obiect al vorbirii. Nu există o transpunere directă de la semnificaţiile limbii-sursă către semnificaţiile limbii-ţintă; drumul trece în mod necesar prin desemnatul extralingvistic. De aceea, traducerea este întotdeauna mai întîi *des-compunere prin limbaj* (*Entsprachlichung*) urmată de o *re-compunere prin limbaj* (*Versprachlichung*)."[4]

Într-o primă parte vom enumera studiile coşeriene consacrate total sau parţial problemelor teoretice şi practice ale traducerii. Majoritatea acestor studii pot fi accesate pe platforma online a Arhivei Coşeriu de la Tübingen: http://www.coseriu.de/publikationen.

1. *Bedeutung und Bezeichnung im Lichte der strukturellen Semantik*, în vol. P. Hartmann, H. Vernay (editori), *Sprachwissenschaft und Übersetzen*. Symposion an der Universität Heidelberg, Hueber, München, 1970, pp. 104-121

*

2. *Über Leistung und Grenzen der kontrastiven Grammatik*, în vol. *Probleme der kontrastiven Grammatik*, Jahrbuch 1969 des Instituts für deutsche Sprache, Düsseldorf, 1970, pp. 9-30

*

[3] Johannes Kabatek, Adolfo Murguía, *« A spune lucrurile aşa cum sunt...»* Conversaţii cu Eugeniu Coşeriu, Traducere, indici şi completări bio-bibliografice de Adrian Turculeţ şi Cristina Bleorţu, Iaşi, Casa Editorială Demiurg, 2017, p. 135.

[4] Eugeniu Coşeriu, *Omul şi limbajul său*, Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii şi lingvistică generală, Antologie, argument, note, bibliografie şi indici de Dorel Fînaru, Iaşi, Editura Universităţii "Al.I. Cuza", 2009, pp. 131-132.

BDD-A30078 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:22:14 UTC)

3. *Das Problem des Übersetzens bei Juan Luis Vives*, în *Interlinguistica*. Sprachvergleich und Übersetzung. Festschrift zum 60. Geburtstag von Mario Wandruszka, M. Niemeyer, Tübingen, 1971, pp. 571-582

Versiune spaniolă:

3.a. *El problema de la traducción en Juan Luis Vives*, în Eugenio Coseriu, *Dos estudios sobre Juan Luis Vives*, Traducción de Ute Schmidt Osmanczik, în *Cuadernos de lingüística*, vol. 4, Instituto de Investigaciones Filológicas, Centro de Lingüística Hispánica, México, 1978, pp. 33-48

*

4. *Falsche und richtige Fragestellungen in der Übersetzungstheorie*, în vol. *Theory and Practice of Translation*, Nobel Symposium 39, Stockholm, 1976, coord. L. Grähs, G. Korlén, B. Malmberg, Bern – Frankfurt/Main – Las Vegas, 1978, pp. 17-32

Versiune spaniolă:

4.a. *Lo erróneo y lo acertado en la teoría de la traducción*, în vol. *El hombre y su lenguaje: estudios de teoría y metodología*, Gredos, Madrid, 1977, pp. 214-239

Versiune românească:

4.b. *Problematica teoriei traducerii*, în *Analele Ştiinţifice ale Universităţii "Al. I. Cuza" din Iaşi*. Secţiunea *Limbi şi literature străine*, nr. 1, 2000-2001, pp. 7-21 [traducere de Casia Cujbă].

În finalul studiului *Falsche und richtige Fragestellungen in der Übersetzungstheorie*, Coşeriu formulează un fel de teorie generală a relativităţii traducerii, mai exact a adjectivului *bun* la superlativul relativ de superioritate din sintagma *cea mai bună traducere*: „Un ideal general în ceea ce priveşte traducerea este o *contradictio in adiecto*, întrucît o invariantă optimă de traducere cu valoare generală este tot atît de imposibilă ca şi un optimum general al vorbirii. Traducerea este mai degrabă asemănătoare cu vorbirea şi de aceea pentru traducere, ca şi pentru vorbire, au valoare numai normele motivate şi diferenţiate prin finalitatea actului întreprins. Din aceeaşi cauză nu există nici pur şi simplu *cea mai bună traducere* pentru un anumit text: există numai cea mai bună traducere a unui anumit text pentru un anumit receptor, un anumit scop şi o anumită situaţie istorică."[5]

*

5. *Kontrastive Linguistik und Übersetzungstheorie: ihr Verhältnis zueinander*, în vol. *Linguistik und Übersetzungswissenschaft*, coord. W. Kühlwein, G. Thome und W. Wilss, Wilhelm Fink Verlag, München, 1981, pp. 183-199

Versiune rusească:

[5] Eugeniu Coşeriu, *Falsche und richtige Fragestellungen in der Übersetzungstheorie*, în *Übersetzungswissenschaft*, coord. W. Wilss, Darmstadt 1981, p. 46 (traducere de Flora şuteu şi Rose Stein)

BDD-A30078 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:22:14 UTC)

5.a. *Kontrastivnaja lingvistika i perevod: ich sootnošenie*, în *Novoe v zarubežnoj lingvistike,* XXV, *Kontrastivnaja lingvistika*, coord. V. P. Neroznak şi V. G. Gak, Moscova, 1989, pp. 63-81 [traducere de B. A. Abramov].

Versiune franceză:

5.b. *Science de la traduction et grammaire contrastive*, în rev. *Linguistica Antverpiensia*, XXIV, 1990, pp. 29-40.

Versiune românească:

5.c. *Relaţia dintre lingvistica contrastivă şi traducere*, în *Analele Ştiinţifice ale Universităţii "Al. I. Cuza" din Iaşi*, Secţiunea *Limbi şi literaturi străine*, nr. 1, 1998, pp. 5-20. [traducere de Casia Cujbă].

*

6. *Los límites reales de la traducción*, în vol. *Temas de Lingüística Aplicada*, J. Fernández Barrientos Marín, Celia Wallhead (editori), Universidad de Granada, Granada, 1995, pp. 155-168.

În acest studiu, cu un caracter predominant teoretic, perspectiva integralistă se aplică şi asupra traductologiei: „traductologia este forma integrală a lingvisticii aplicate, pentru că traductologia trebuie să aplice atît lingvistica limbajului cît şi lingvistica limbilor, deoarece limbile sînt instrumentele traducerii, dar şi lingvistica textului pentru că, de fapt, se traduc doar texte". (pp. 167-168)

Să remarcăm şi observaţiile asupra traducerii textului poetic: „în traducerea poeziei, care este limbajul absolut, se poate face doar aproximare sau adaptare şi niciodată traducere efectivă, adică trecere de la o desemnare la altă desemnare, pentru că absolutul într-o limbă nu este în acelaşi timp absolut şi în alte limbi". (p. 167)

*

7. *Abast i límits de la traducció*. Lliçó inaugural del curs acadèmic 1996-97 de la Facultat de Traducció i Interpretació, Universitat Pompeu Fabra, Barcelona, 1996

Versiune spaniolă revizuită şi adăugită:

7.a. *Alcances y límites de la traducción*, în rev. *Lexis*. Revista de lingüística y literatura, vol. XXI, nr. 2, Lima, 1997, pp. 163–184.

Versiune franceză:

7.b. *Portée et limites de la traduction*, în rev. *Parallèles*, Faculté de traduction et d'interprétation de l'Université de Genève, nr. 19, 1997, pp. 19-34

Coşeriu îşi propune să pună bazele a ceea ce el numeşte *o teorie realistă a traducerii*, teorie care, la rîndul său ar trebui să constituie temelia unei *lingvistici a traducerii*. Demersul său se bazează pe patru dihotomii terminologice:

1. obiect şi instrument al traducerii;

2. conţinut de limbă (semnificaţie) şi conţinut de text (sens);

BDD-A30078 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:22:14 UTC)

3. limbă şi utilizare a limbii (vorbire);

4. transpunere şi versiune.

Traducerea e un tip particular de vorbire: înseamnă să vorbeşti prin mijlocirea unei alte limbi cu un conţinut dat dinainte. Iar unităţile vorbirii sînt, mai exact, discursurile sau textele. A traduce înseamnă, de fapt, a transfera, în ceea ce priveşte expresia, un conţinut textual dintr-o limbă A într-o limbă B. Traducerea este triplu determinată:

„a. de conţinutul textual dat dinainte;

b. de posibilităţile de echivalare semantică între limbile implicate privind expresia acestui conţinut;

c. de situarea istorică a traducătorului şi de finalităţile proprii activităţii sale de traducere."

*

În final trebuie să menţionăm că în cadrul şcolii integraliste româneşti cea mai importantă contribuţie în privinţa traductologiei o are Cristina Varga, autoare a unor studii (v. *Bibliografia*) care au în vedere, printre altele, actualitatea lui Coşeriu în teoria traducerii, cele mai importante concepte coşeriene în teoria traducerii, încercarea de a realiza un glosar al terminologiei coşeriene a traducerii în limbile franceză, spaniolă, catalană şi română precum şi alcătuirea unor bibliografii amănunţite ale domeniului în discuţie.

Bibliografie:

Albrecht, Jörn; Métrich, René (2016): *Manuel de traductologie*, Berlin/Boston, De Gruyter.

Coşeriu, Eugeniu (2009): *Omul şi limbajul său*, Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii şi lingvistică generală, Antologie, argument, note, bibliografie şi indici de Dorel Fînaru, Iaşi, Editura Universităţii „Al.I. Cuza"

Laplace, Colette (2000): *Théorie du langage et théorie de la traduction*. Les concepts-clefs de trois auteurs: Kade (Leipzig), Coseriu (Tübingen), Seleskovitch (Paris), Collection „Traductologie", n° 8, Paris, Didier Erudition

Polo, José (2012): *Trabajos de Eugenio Coseriu, en lengua Española, sobre la traducción y su entorno*, în „Trans". Revista de traductología, nr. 16, pp. 103-115

Şuteu, Flora; Stein, Rose (1991-1992): *Traducere şi metalimbă*, în „Analele Ştiinţifice ale Universităţii "Al.I. Cuza» din Iaşi". Serie nouă, Secţiunea IIIe. Lingvistică, vol. tematic *Omul şi limbajul său*. Studia linguistica in honorem Eugenio Coseriu, tomul XXXVII/XXXVIII, pp. 153-157

Varga, Cristina (2016): *Concepte coşeriene actuale în teoria traducerii*, în vol. Dumitru-Cornel Vîlcu, Eugenia Bojoga, Oana Boc, (editori), *Şcoala coşeriană clujeană*. Contribuţii, vol. I, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, pp. 209-220

Varga, Cristina (2014): *Eugenio Coseriu. La terminología de la traducción*, în vol. Eugenia Bojoga, Oana Boc, Dumitru-Cornel Vîlcu (éditeurs), *Coseriu: perspectives contemporaines*, Actes du deuxième Colloque International d'études cosériennes

BDD-A30078 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:22:14 UTC)

CoseClus2009, 23-25 septembre, Cluj-Napoca, Roumanie, Tome 2, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, pp. 146-164
Varga, Cristina (2013): *Eugeniu Coşeriu. Teoria traducerii*, în rev. „Limba română" (Chişinău), anul XXIII, nr. 5-6

BDD-A30078 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 09:22:14 UTC)